

Kaznovalna politika sodišč v Republiki Sloveniji *

Franc Brinc **

Kriminaliteta je nevarna posamezniku in družbi, zato se družba bori proti njej s kazenskimi sankcijami. Za kaznovalno politiko je temeljno vprašanje, kakšna je korist od daljše zaporne kazni v primerjavi s krajšo in katera kazen najbolj preprečuje kriminaliteto. Ni dokazano, da bi strožje kazni bolj odvrčale ljudi od kriminala kot krajše, pa tudi ne, da zagrožene in izrečene kazni ne bi preprečevale kriminala. Prispevek prikazuje kaznovalno politiko sodišč v Sloveniji v obdobju od 1980-94 za kazniva dejanja umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva. Za navedena kazniva dejanja so sodišča v več kot polovici sodb izrekla kazni pod predpisanim posebnim minimumom. Očitno je bil kazenski zakon (pre)strog, kaznovalna politika sodišč pa milejša in strokovno ustrežnejša kot zagrožene kazni v Kazenskem zakonu Republike Slovenije. Ker milejša kaznovalna politika ni vplivala na porast tovrstne kriminalitete, je treba nove standarde za odmero kazni podpreti tudi z zakonodajo. Vsaj po petih letih veljave novega Kazenskega zakonika Republike Slovenije bo potrebno znova preučiti kaznovalno politike na obravnavanem področju.

Ključne besede: kazenske sankcije, odmera kazni, kaznovalna politika, kazniva dejanja umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe, posilstva.

UDK: 343.15

1. Kriminaliteta in družbeni odziv nanjo

Kriminaliteta je nevarna posamezniku in družbi, ker napada človekovo življenje in telo, prostost, pravice in svoboščine ter telesno in duševno celovitost pa tudi širše družbene, gospodarske, politične in moralne temelje in vrednote družbe kot celote. Zato se vsaka družba bori proti kriminaliteti. Odziv na kriminaliteto so družbene moralne in kaznovalne sankcije različnih vrst. Sankcije naj bi izpolnile različne namene. Kazenskim sankcijam so dolgo časa pripisovali pretežno povračilni (maščevalni) namen za storjeno dejanje. Ta namen imajo sankcije še danes, le da ga ljudje doživljajo in priznavajo v različni meri. Vsaj od Beccarie (1764) dalje pa naj bi kazenske sankcije tudi preprečevale kriminaliteto. Sankcije naj bi z javno moralno in družbeno pravno obsodbo kaznivega dejanja vplivale na storilce kaznivih dejanj in na druge ljudi, da ne bi izvrševali kaznivih dejanj. Kazenski postopek in izvršitev kazni naj bi zastrašila ali tako spremenila storilca kaznivega dejanja, da ne bi več ponavljal kaznivih dejanj. Namesto nekdanje represivne oblike boja proti kriminaliteti s kaznovanjem, nasiljem, zastraševanjem in zatiranjem danes - vsaj teoretično - prevladuje spoznanje, da je bolje med prestajanjem kazni obsojencem pomagati pri reševanju njihovih osebnih in socialnoekonomskih težav kot pa samo čakati na

morebitne (nezanesljive) učinke strahu in trpljenja med prestajanjem kazni. Očitno je, da stroga kazen in kruto izvrševanje kazni ne zmanjšujeta kriminalitete. Po drugi strani pa danes v najbolj demokratičnih in gospodarsko razvitih državah kriminaliteta narašča, kljub najsodobnejšim preprečevalnim in zatiralnim sredstvom, s katerimi se skuša vplivati nanjo.¹ Zato je najbolje sprejeti dejstvo, da ni mogoče preprečiti pojavljanja in ponavljanja kaznivih dejanj in s tem ohranjanja kriminalitete. Vse, kar je mogoče storiti prvenstveno na čustveni in potem še na razumski ravni je, da je treba spremeniti odnos do storilcev kaznivih dejanj in s tem tudi njihovo obravnavanje. Zato se sodobna kriminalitetna politika vedno bolj usmerja k manjši uporabi nasilja nad storilci kaznivih dejanj, saj strogo kaznovanje in kruti načini izvrševanja kazni ne koristijo ne storilcem ne njihovim žrtvam, pa tudi ne družbi kot celoti.

Danes se številne države na povečanje kriminalitete nasploh ali le posameznih njenih oblik (organizirana kriminaliteta, kriminaliteta na področju mamil) odzivajo na najbolj enostaven način: s povečevanjem sredstev za policijo, za pravosodje in z gradnjo zaporov. Vendar kaznovanje ne zmanjšuje povpraševanja po kriminalu. Zato je neuresničljivo pričakovanje, da bi organi formalnega družbenega nadzorstva v prihodnje lahko kaj bolj uspešno zatirali kriminaliteto kot so jo zatirali v preteklosti, ne glede

* Članek je izdelan po piščevem prispevku v raziskavi: Kriminalna politika v Republiki Sloveniji, ki jo je opravil Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani leta 1995.

** Franc Brinc, doktor pravnih znanosti.
Stanovanje: Prušnikova 29, 1210 Ljubljana-Šentvid.

¹ Najpomembnejša ugotovitev 11. mednarodnega kriminološkega kongresa leta 1993 v Budimpešti je bila, da prijavljena kriminaliteta v srednji in zahodni Evropi narašča, v zadnjem času pa tudi v državah vzhodne Evrope. Kerner, s. 11.

na njihovo prizadevnost pri delu in na strogost kaznovalne politike.

Najvidnejša družbena posledica naraščanja kriminalitete je prenaseljenost zaporov. Od leta 1971 do 1986 se je število zapornikov v državah Sveta Evrope povečalo za 40%. Zaradi porasta težje kriminalitete izrekajo sodišča daljše kazni, to pa povečuje število zapornikov in prostorsko stisko v zaporih. Z gradnjo novih zaporov države le začasno omilijo prostorsko stisko, ne odpravljajo pa vzrokov prenaseljenosti zaporov.² Več zapornikov pomeni hkrati tudi več povratnikov in večje število ljudi s kriminalno kariero.

Kriminalitetna politika si prizadeva izdelati napotila (doktrino) za zatiranje in preprečevanje kriminalitete. Usmeritve kriminalitetne politike se spreminjajo glede na čas in prostor ter glede na moralne in pravne vrednote družbe. V domišljenem sistemu kriminalitetne politike bi morali ukrepi za zatiranje kriminalitete temeljiti na razumski podlagi in izogibati bi se morali kratkoročnim ukrepom pod vplivom strahu zaradi porasta vse ali le določene vrste kriminalitete. Pri zatiranju in preprečevanju kriminalitete mora kriminalitetna politika upoštevati omejitve, ki izhajajo iz zahteve po spoštovanju človekove osebnosti in dostojanstva.³

Čeprav naj bi sodobna kriminalitetna politika temeljila na preprečevanju kriminalitete, se države v boju proti kriminaliteti opirajo pretežno na kaznovalno (represivno) usmeritev. Pri kriminalitetni politiki so pomembni dolgoročni učinki, zato morajo pri njenem oblikovanju odločiti dolgoročni cilji. Posledice neustrezne kaznovalne politike se pokažejo šele čez daljši čas. Zlasti premišljeno se je treba spopadati s kriminaliteto mladoletnikov, saj se napake njihovega obravnavanja pokažejo šele v njihovi polnoletnosti. Čeprav večina mladoletnikov prej ali slej preneha z izvrševanjem kaznivih dejanj ne glede na družbene ukrepe, lahko mnoge izmed njih neustrezno obravnavanje potisne na pot kriminalne kariere. Po današnjih spoznanjih je lahko za mladoletnike dosti bolj škodljivo prestrogo kot premilo obravnavanje. V resnici pa je najbolj sporno, kakšno naj bo ustrezno obravnavanje mladoletnikov, da bi doseglo večjo pričakovano korist.

² Zaradi takega spoznanja so se udeleženci 11. mednarodnega kriminološkega kongresa v Budimpešti leta 1993 spraševali o učinku zaporne kazni na zmanjšanje kriminalitete. Po ugotovitvi, da kaznovanje ne zmanjšuje kriminalitete, so priporočili manjšo uporabo zaporne kazni in trdili, da so nadomestila za zaporno kazen enako uspešna za varstvo družbe pred kriminaliteto. Isto, s. 18.

³ Rentzman, s. 12.

Temeljno družbeno vprašanje je, kakšen je sploh kratkoročni in dolgoročni učinek (rezultat) obravnavanja storilcev kaznivih dejanj in koliko je pravosodje (policija, državno tožilstvo, sodišče) s sodelujočimi službami (socialna in psihiatrična) učinkovito v boju s kriminaliteto. Za državo je pomembno, kaj dobi za denar, ki ga namenja delu policije, državnih tožilstev, sodišč, vzgojnim, prevzgojnim in kazenskim zavodom ter socialnim, zdravstvenim in drugim službam, ki sodelujejo pri obravnavanju prestopnikov. Ob tem ni pomembno le vprašanje učinka kaznovanja, temveč je še bolj pomembno, koga sploh zanimajo učinki kaznovanja in boja s kriminaliteto. Ali si sploh kdo, razen žrtev in oškodovancev, želi, da bi bilo manj kriminalitete. Vprašanje je, koliko manj kriminalitete je družbeno zaželeno in s kakšno stopnjo kriminalitete bi bila danes zadovoljna Slovenija. Kaj bi družba sploh pridobila z manj kriminalitete? Na mnoga od teh temeljnih vprašanj kriminalitetne politike odgovorov sploh ni. In morda je tako celo najboljše.

Namesto čisto teoretičnih vprašanj si je treba zastaviti praktično vprašanje, katere storilce kaznivih dejanj kaznovati ob čim manjših družbenih in osebnih stroških, saj obsojanje ne-nevarnih storilcev kaznivih dejanj in njihovo zadrževanje v strogo zaprtih zavodih za prestajanje kazni zapora povzroča večje družbene in osebne stroške kot bi bilo po današnjih strokovnih spoznanjih potrebno za ohranitev kriminalitete na sedanji ravni.⁴ Pri kaznovanju naj bi prevladovali razumski in ne čustveni ali moralnoetični razlogi. Kaznovanje storilcev kaznivih dejanj je smiselno samo toliko časa in v taki meri, dokler izpolnjuje načrtovane povračilne in preprečevalne namene v boju s kriminaliteto. Po današnjih spoznanjih ima kazensko pravosodje, skupaj z organi formalnega družbenega nadzorstva, skromno vlogo, pa celo nobene v preprečevanju kriminalitete. Zato ni upanja, da bi se lahko s kaznovanjem doseglo zmanjšanje kriminalitete. Ker je mogoče grožnja o (strogem) kaznovanju uresničiti le pri težjih kaznivih dejanjih, bodo lažja kazniva dejanja vedno privlačna za ljudi, saj jim teh dejanj ni mogoče preprečiti z zadrževanjem s kaznijo.⁵ Danes država lahko najbolj vpliva na zmanjšanje povpraševanja po kriminalu s povečanim tveganjem prijetja in obsodbe. Po teoriji odločanja (decision theory) in teoriji racionalnega

⁴ Clear, s. 29.

⁵ Webb et al., s. 33. Ljudje se bolj bojijo povečane verjetnosti prijetja kot stroge kazni. Povečanje verjetnosti prijetja pa je v rokah policije in ne sodišč in zaporov. Povečanje verjetnosti prijetja (več policije) stane državo več kot povečana strogost kazni. Haag, s. 188.

izbora (rational choice) niso pri odločanju za kaznivo dejanje toliko pomembni biološki, psihološki, sociološki in ekonomski dejavniki, temveč je odločitev za dejanje pogojena pretežno situacijsko. Ali bo človek uresničil kriminalno motivacijo, je najbolj odvisno od trdnosti njegove odločitve za storitev določenega kaznivega dejanja, od ustreznosti žrtve za izvršitev načrtovanega dejanja in od nadzora nad prostorom (mehanična oz. situacijska prevencija).

Zastraševalna teorija preprečevanja kriminalitete temelji na spoznanju, da zagrožena kazen učinkuje samo, če je dovolj veliko tveganje, da bo storilec prijet in kaznovan. Tveganje prijetja pa je odvisno prvenstveno od stopnje prijavljivosti kaznivih dejanj in od sposobnosti policije, ni pa povezano s kaznovanjem storilcev in z izvrševanjem kazni.⁶ Ob tem je treba upoštevati, da je znanje ljudi, ki se odločajo za storitev kaznivega dejanja, o stopnji tveganja prijetja in obsodbe za posamezna kazniva dejanja zelo pomanjkljivo, zato samo strah pred prijetjem in obsodbo ne more preprečiti izvršitve kaznivega dejanja in zato ne more vplivati na večjo ali manjši stopnjo kriminalitete.⁷ Za kriminalitetno politiko, ki temelji na zastraševalnem učinku kazni, je temeljno vprašanje, kaj se pridobi z daljšo zaporno kaznijo v primerjavi s krajšo. Vprašanje je tudi, s katero višino kazni je mogoče doseči najboljše zastraševalne in prevzgojne učinke na obsojenca in na druge ljudi. Doslej ni dokazano, da bi daljše kazni bolj zastraševale in odvrčale ljudi od kriminala kot krajše, saj ni meril za merjenje zastraševalnega učinka kazni.⁸ Po drugi strani pa tudi ni dokazov za to, da zagrožene in izrečene kazni ne bi preprečevale kriminala. Čeprav ima strah pred kaznijo omejen učinek v preprečevanju kriminalitete, je tudi strah pred prijetjem in kaznovanjem dobrodošlo družbeno sredstvo, če preprečuje in zmanjšuje kriminaliteto.⁹

⁶ Fattah, s. 13. Če hitra in stroga sankcija zmanjša kriminaliteto, bi hitrejša in strožja sankcija še bolj zmanjšala kriminaliteto. Vprašanje je, kakšna je običajna hitrost in kaj pomeni strožja sankcija. Beyleveld, s. 216.

⁷ O vplivu dejavnosti policije na vedenje ljudi glej Kohfeld, Sprague, s. 111. O neuspehu zastraševanja za zmanjšanje kriminalitete glej Bailey et al., s. 126. O pomenu hitrosti prijetja in kaznovanja za učinek zastraševanja glej Haag, s. 187. Povratniki imajo izkušnjo, da je tveganje prijetja in obsodbe majhno. Tudi zapor je potem, ko so enkrat v njem, manj "strašen" kot so mislili prej. Tunnell, s. 682.

⁸ V ZDA je od 15 raziskav 12 raziskav potrdilo zastraševalni učinek dolgih kazni, 2 raziskavi sta dali nejasen rezultat, ena pa ni potrdila zastraševalnega učinka dolgih kazni. Lewis, s. 48.

⁹ Raziskave niso dokazale, da strah pred kaznijo zmanjša kriminaliteto. Mathiesen, s. 48. O merjenju

V okviru kriminalitetne politike je poleg politike preprečevanja kriminalitete (preventiva) najpomembnejša in edina, ki se uresničuje, kaznovalna politika sodišč. Na kaznovalno politiko sodišč je mogoče načrtno vplivati le v omejenem obsegu, saj je ta politika odvisna od usmeritve državnih tožilcev in sodnikov pri sojenju posameznim storilcem kaznivih dejanj. Kaznovalno politiko je težko ali skoraj nemogoče oblikovati vnaprej (fakulteta med študijem lahko le delno oblikuje osebnost in filozofske življenjske poglede bodočih državnih tožilcev in sodnikov) in jo napovedovati zaradi nepredvidljivosti vrste, teže in okoliščin posameznih kaznivih dejanj, mogoče jo je le naknadno ugotavljati preko izrečenih kazenskih sankcij. Pri tem velja kot merilo za ocenjevanje strogosti kaznovalne politike število obsojenih storilcev kaznivih dejanj v določenem času ali strogost izrečenih sankcij. Pričakovati je tudi, da razumna in strokovno vodena kaznovalna politika sodišč nujno odraža težo kaznivih dejanj in s tem družbeno nevarnost kriminalitete. Na tej osnovi ugotovljena kaznovalna politika sodišč se lahko ocenjuje kot (pre)blaga ali (pre)stroga, glede na teoretično zamišljeno (idealno) kaznovalno politiko.

Za ocenjevanje strogosti kaznovalne politike sodišč so najbolj uporabni podatki o izrečenih zapornih kaznih, manj pomembni pa so podatki o drugih kaznih, varnostnih in vzgojnih ukrepih. Za ocenjevanje usmeritve sodišč pri izrekanju kazenskih sankcij se običajno uporablja število obsojenih oseb na 100.000 prebivalcev in število obsojencev, ki na določen dan prestajajo kazen zavora v zavodih za prestajanje kazni zavora.

2. Teoretična in praktična vprašanja odmere kazni in vpliv kaznovalne politike na zmogljivosti zavodov za prestajanje kazni zavora

2.1 Odmerna kazni

Temeljno vprašanje kazenskega pravosodja je odmera kazni. Pomembno je, kako sodišče odloča o kazni, saj je od tega odvisno, ali bo izrečena milejša

percepcije tveganja prijetja glej Klepper, Nagin, s. 724. Braithwaite, Petit, s. 6. Saltzman et al, s. 172. Fattah, s. 83. Van den Haag, s. 58. Bayles, s. 7. O majhnem vplivu strahu pred ponovnim zaporom glej Sommer, The end of..., s. 20. Shain, The judge's role., s. 7. Biddle, A legislative study of the effectiveness..., s. 357. Moffitt, The learning..., s. 136. Fienberg, Reiss, Indicators..., s. 7. Dichiaro, Galliher, Thirty years of deterrence..., s. 251. V zadnjih 20 letih je polovica raziskav dokazala zastraševalni učinek kazni. Fattah, A critique of deterrence..., s. 83.

ali strožja kazen. V odmeri kazni ne bi bilo težav, če bi se za enaka kazniva dejanja vedno izrekale enake kazni. Ker pa se po načelu sodne individualizacije za enaka ali podobna kazniva dejanja izrekajo različno stroge kazni, se postavlja vprašanje, kaj vpliva na odmero kazni posameznemu storilcu za storjeno kaznivo dejanje. Kazenski zakonik sicer določa "da sodišče odmeri kazen v mejah, ki so z zakonom predpisane za to dejanje, glede na težo storjenega dejanja in storilčevo krivdo" (1. odstavek 41. člena KZ RS). Določa tudi posebni minimum in maksimum kazni za posamezno kaznivo dejanje, vendar pa to ne olajšuje, temveč še otežuje sojenje in odgovornost sodnikov. Poleg zakonskih okvirov za odmero kazni, delujejo na sodnika še številni osebni in družbeni dejavniki, ki vplivajo na odmero kazni.¹⁰

Sojenje in izvrševanje kazenskih sankcij bi moral biti enoten proces, v katerem bi vsi udeleženi organi zasledovali enotne namene. Tu pa se pojavlja odločilno vprašanje: kdo določa te namene in kdo nadzoruje njihovo uresničevanje v procesu sojenja in izvrševanja kazenskih sankcij. Proces sojenja in izvrševanja kazni bi moral biti sestavina enotne (državne) kriminalitetne politike, ki je lahko izrecno dogovorjena, o njej pa se lahko samo domneva iz naknadno ugotovljene kaznovalne prakse in prakse izvrševanja kazenskih sankcij.

2.2 Sodnikova vloga pri odmeri kazni

V kazenskopravni teoriji je dolgo časa veljalo stališče, da na odmero kazni storilcu kaznivega dejanja vplivajo samo okoliščine v zvezi s kaznivim dejanjem in v zvezi s storilcem kaznivega dejanja. Novejša preučevanja pa kažejo, da na razlike v sojenju v podobnih zadevah vplivajo tudi stališča in lastnosti sodnikov. Zato so različne sodbe v podobnih zadevah bolj posledica različnih stališč sodnikov kot pa različnosti kaznivih dejanj in storilcev. Po nekaterih stališčih imajo osebne lastnosti (personality of the judge) in stališča sodnika celo večji pomen pri določanju vrste in strogosti kazni kot sama teža kaznivega dejanja in osebne značilnosti storilca kaznivega dejanja. Ker najbolj vpliva na vrsto in strogost kazni teža kaznivega dejanja, je temeljno vprašanje, po kakšnih merilih sodnik ocenjuje težo dejanja. Odmera kazni mora zadostiti pravičnosti, ki se izraža skozi načelo, da mora biti kazen sorazmerna s težo kaznivega dejanja in stopnjo storilčeve krivde. Pri odmeri kazni sodniku le malo pomaga kazenski zakonik z določanjem posebnega zakonskega minimuma in maksimuma kazni in z napotili za upoštevanje olajševalnih in obteževalnih okoliščin ter s

pravili za omilitev, odpustitev ali postrožitev kazenske sankcije. Poleg abstraktne zakonske norme o teži posameznega kaznivega dejanja ima vsak sodnik še svojo lastno (moralno) lestvico vrednot, ki vpliva na njegovo odmero kazni. Ker so izrečene kazni vedno odvisne od (moralnih) stališč sodnika, je mogoče iz vrste in strogosti kazni sklepati na sodnikove vrednote in stališča ter na cilje, ki jih je hotel doseči z izrečeno kazensko sankcijo. Ker je izrečena kazenska sankcija hkrati rezultat pravnih napotil in omejitev ter osebnih stališč sodnika, sprememb kaznovalne politike sodišč ni mogoče doseči samo s spremembo zakona, temveč je potrebno spreminjati tudi stališča in usmeritve sodnikov. To je še zlasti pomembno, kadar se strožja kaznovalna politika opravičuje s pričakovanim boljšim učinkom na področju zatiranja posameznih vrst kaznivih dejanj (npr. na področju gopodarske kriminalitete, trgovine z mamili, v javnem cestnem prometu). Podlaga za spreminjanje kaznovalne politike sodišč je vsaj občasno strokovno preverjanje prakse sojenja in s tem kaznovalne politike sodišč.

Raziskave kažejo, da so v odmerjeni kazni za lažja kazniva dejanja razlike večje, manjše pa so pri težjih kaznivih dejanjih. Ker posamezni sodnik obravnava v enem letu le majhno število težjih kaznivih dejanj, postane sojenje lažjih kaznivih dejanj za sodnika nezanemljivo, zato sodi po utečenem sistemu. Sodnik se s sodno prakso z lahkoto nauči tehnike vedenja obravnave in sestave sodbe, dosti težje pa si izoblikuje moralno-etično prepričanje o nevarnosti posameznih kaznivih dejanj, saj ga mora nenehno usklajevati z družbenim vrednostnim sistemom, ki ga varuje kazenski zakonik.

Pri sojenju je pomembno, kaj želi sodnik doseči s sankcijo. To je odvisno od sodnikove večje ali manjše represivne oziroma liberalne usmerjenosti. Zato je treba vsako sodnikovo odločitev opazovati kot "rezultat njegovega instinktivnega predsodka o nevarnosti kaznivega dejanja in številnih drugih nedoločljivih okoliščin".¹¹ Sodnik mora z izrečeno kaznijo podpirati zavarovane družbene vrednote, poleg tega pa mora biti kazen pravična, moralnoetična in človeška. Dobre kazenske sodbe so pogoj za dobro kriminalitetno politiko. S kazensko sodbo sodnik vzpostavlja družbeni in osebni odnos s kazenskim zakonikom in z javnim mnenjem o upravičenosti sankcije. Pričakovani in zaželjeni moralni in prevzgojni vpliv kazni na storilca in na druge ljudi se najbolj doseže s pravično kaznijo. Zato je razkorak med javnim mnenjem in kazenskim zakonikom oz. sodbami sodišč nevaren za družbo in njene vrednote.

¹⁰ Wright, s. 7.

¹¹ Scarpitti, s. 143.

2.3 Poskusi zmanjšanja razlik v sojenju

V novejšem času skušajo v ZDA zmanjšati različnost (krivičnost) sojenja s poudarjanjem "modela pravičnosti" (justice model), ki temelji na načelu formalne enakosti vseh storilcev pred zakonom. Pravičnost sojenja po tem modelu pomeni, da mora biti kazen sorazmerna s težo dejanja, zato se morajo za podobna kazniva dejanja izreka enake kazni. V tem modelu si lahko vsakdo vnaprej "izračuna" kazen za določeno kaznivo dejanje. Ta model zmanjša vpliv različnih osebnih dejavnikov storilca na odmerjeno kazen (revščina, bogastvo, poklic, družbeni status).¹² Pravila (navodila) za izrekanje kazni "svetujejo" sodniku, kako stroge kazni naj izreka za posamezno vrsto kaznivih dejanj, pri čemer je teža dejanj določena s točkovnim sistemom. Temelj "pravičnega" točkovnega sistema odmere kazni je spoznanje, da po načelu sodne individualizacije različna višina kazni ne vpliva na preprečevanje kriminalitete ne z zastraševanjem ali onesposobitvijo (incapacitation) in ne z resocializacijo. Če pa prilagajanje višine kazni osebnostnim okoliščinam storilca kaznivega dejanja ne vpliva na zmanjšanje kriminalitete, potem naj bo višina kazni odvisna le od teže in okoliščin kaznivega dejanja. Izhodišče sistema je, da so vse izrečene kazni, ne glede na vrsto in višino, enako učinkovite oziroma neučinkovite, pomembno je le, da so pravične glede na težo kaznivega dejanja.¹³

Tudi Svet Evrope je leta 1974 izdal prva navodila za sojenje.¹⁴ Na 482. sestanku, 19.10.1992, pa je Odbor ministrov Sveta Evrope sprejel novo dopolnjeno priporočilo za sojenje (Recommendation no. R (92) 17 of Committee of ministers to member states concerning consistency in sentencing). Temeljni namen priporočila je doseči bolj enotno sojenje in s tem enotnejšo kaznovalno politiko držav članic Sveta Evrope. To naj bi zagotovilo bolj enakopraven položaj obtožencev pred sodišči teh držav. Zaradi varstva človekovih pravic in prepovedi diskriminacije je treba odpraviti neopravičene razlike v sojenju. Temeljni

¹² Humphries, s. 167. Država Florida (ZDA) je leta 1983 prva sprejela "navodila za sojenje", ki so temeljito spremenila dotedanjo prakso. Vsa kazniva dejanja so glede na težo razvrščena v 9 skupin, ki jim ustreza različna višina priporočene kazni. Pri izreku kazni se upošteva, ali je storjeno kaznivo dejanje prvo ali pa je storilec povratnik, in kolikokrat je bil že prej obsojen. Že po kratkem času uporabe navodil so se pojavile kritike, da sistem ne upošteva nevarnosti za ponavljanje kaznivih dejanj in obsodb na mladinskem sodišču. Griswold, Florida's sentencing..., s. 25.

¹³ Von Hirsch, Comensurability and crime prevention..., s. 210.

¹⁴ Ashworth, s. 8.

namen priporočila je, naj bi se v demokratičnih in pravnih (evropskih) državah zaporna kazen uporabljala kot zadnja kazenska sankcija in le za storilce najtežjih kaznivih dejanj.

2.4 Vpliv teže kaznivega dejanja in osebnosti storilca na odmero kazni

Strogost kaznovanja je mogoče opazovati z dveh vidikov. Na širši družbeni ravni se strogost kaznovanja meri z usklajenostjo kazni s predpisano kaznijo za posamezno kaznivo dejanje. Na ožji družbeni ravni pa se osebno doživeta strogost kaznovanja odraža v javnem mnenju o izrečenih kaznih. To mnenje se kaže v želji po strožjem ali milejšem kaznovanju od dejanskega. Raziskave javnega mnenja o osebno doživeti strogosti kaznovanja ugotavljajo, da stvarna strogost kazni vpliva na osebno doživeto strogost kazni. V teoriji in praksi je sporen vpliv strožjih kazni na zmanjšanje kriminalitete.¹⁵ Pričakuje pa se, da je zastraševalni in s tem preprečevalni učinek kazni odvisen od števila obsojenih na zaporno kazen in s tem od števila obsojencev na prestajanju zaporne kazni. Pomembna je tudi višina izrečenih kazni, ki jih prestajajo obsojenci v zavodih za prestajanje kazni zapora.

V uporabi zaporne kazni povzroča največ težav zastraševalni namen kaznovanja in načelo sorazmernosti pri odmeri kazni. Pri sojenju se lahko ocenjuje in upošteva le preteklo kaznivo dejanje, ne pa, kaj bi človek lahko še storil v prihodnje (družbena nevarnost). Vsaka kazen pomeni prvenstveno socialno sramoto za obsojenca. Zato podobne kazni povzročajo obsojencem tudi podobno socialno sramoto.¹⁶

Čeprav se zahteva, naj se pri sojenju in odmeri kazni upošteva poleg okoliščin v zvezi s kaznivim dejanjem tudi osebnost obtoženca, izkušnje kažejo, da brez empiričnih raziskav o splošno preprečevalnem in posebno preprečevalnem učinku izrečenih kazni ni mogoče določiti, kateri podatki o osebnosti obtoženca so pomembni za odmero kazni. Znanje o tem je še zelo omejeno in nekatere posplošitve je moč uporabljati pri odmeri kazni le z veliko previdnostjo. Ko se govori o potrebi preučevanja osebnosti storilca kaznivega dejanja in o prilagajanju sankcije storilčevi osebnosti, je treba upoštevati, da del storilcev kaznivih dejanj ne bo več izvrševal kaznivih dejanj, ne glede na vrsto in strogost izrečene kazni, zato je pri teh nepotrebno usklajevanje strogosti kazni z njihovo osebnostjo. Na drugi strani je znano, da nekaterih storilcev kaznivih dejanj ne spremeni nobena kazen, zato tudi pri teh ni razloga za prilagajanje vrste in strogosti kazni njihovi

¹⁵ Von Hirsch, s. 210.

¹⁶ Isto, s. 212.

osebnosti. Današnja diagnostika osebnosti ne dovoljuje, da bi se kazen lahko odmerjala po potrebah osebnosti in zaželenih zastraševalnih oziroma preventivno resocializacijskih učinkih kazni. Zato ostaja danes pogosto brez pravega učinka proučevanje osebnosti in prilagajanje sankcije ugotovljeni osebnosti. Neutemeljeno je tudi pričakovanje, da imajo različno stroge kazni različen učinek na zmanjšanje kriminalitete.

2.5 Vpliv teže kaznivega dejanja na uporabo zaporne kazni

Pri odmeri kazni je odločilno vprašanje, kje naj bo, glede na težo kaznivega dejanja in kriminalno preteklost storilca, meja za uporabo zaporne kazni. Vprašanje je, ali je pri določanju te meje pomembnejša kriminalna preteklost storilca ali teža zadnjega storjenega kaznivega dejanja. Pri tem mora biti meja za uporabo zaporne kazni odvisna v prvi vrsti od teže kaznivega dejanja. Normalno je, da se lahko obsodijo na daljše zaporne kazni samo storilci najtežjih kaznivih dejanj, za storilce lažjih kaznivih dejanj pa se mora ob porastu težje kriminalitete istočasno zmanjšati uporaba zaporne kazni.¹⁷ Kadar pa ob "normalni" kriminaliteti prihajajo pred sodišča v pretežni meri le storilci lažjih kaznivih dejanj in v "normalni" količini, sodišča lahko izrekajo le krajše zaporne kazni in v zavodih za prestajanje zaporne kazni ostaja veliko prostih mest. Zato se ob prevladujoči lažji kriminaliteti lahko obsodijo na zaporno kazen tudi storilci lažjih kaznivih dejanj, ki se jim sicer ne bi izrekla zaporna kazen ob visoki stopnji nevarne kriminalitete. Vse navedeno kaže vsaj na posredno povezavo med strogostjo kaznovalne politike sodišč in potrebnimi zmogljivostmi zavodov za prestajanje kazni zapora.

2.6 Onesposobitveni in zastraševalni učinek zaporne kazni

Pri sojenju in odmeri zaporne kazni je treba vsaj teoretično upoštevati pričakovani preprečevalni in onesposobitveni učinek zaporne kazni (incapacitation) na zmanjšanje kriminalitete. Če je temeljni specialnoproventivni namen kaznovanja varstvo družbe pred kriminaliteto obsojenih storilcev kaznivih dejanj, ki so že dokazali svojo družbeno nevarnost, je varstvo družbe mogoče doseči z izločitvijo nevarnih storilcev kaznivih dejanj v strogo zavarovane zavode za prestajanje kazni zapora za čas, ki je odvisen od njihove predvidljive nevarnosti za ponavljanje kaznivih dejanj. Predvideni učinek varstva družbe z

onesposobitvijo nevarnih storilcev kaznivih dejanj je odvisen od števila oseb, ki jim je izrečena zaporna kazen in od višine zaporne kazni. Število obsojencev in višina zapornih kazni pa vplivata na zasedenost zavodov za prestajanje kazni zapora. Zato je mogoče izločiti v zavode za prestajanje kazni zapora le toliko storilcev kaznivih dejanj kolikor je v zavodih prostora. Ko so zavodi polni, ne morejo sprejemati novih obsojencev.

Najpomembnejši politični sredstvi za uravnavanje zasedenosti zavodov za prestajanje zaporne kazni sta pogojni odpust in amnestija, dočim se s pomilostitvijo lahko dosega le nepomembni učinki. Kolikor se število obsojencev na zaporno kazen zmanjšuje, se morajo novemu stanju prilagajati tudi zavodi za prestajanje kazni zapora. Najlažja, naj sodobnejša in za delavce zavodov najmanj boleča in najbolj ugodna pot za zmanjšanje prostorskih zmogljivosti zavodov za prestajanje zaporne kazni je določitev višjih in sodobnejših bivalnih, nastanitvenih in sanitarno-higienski standardov za življenje in delo obsojencev in delavcev v zavodih za prestajanje zaporne kazni. V Sloveniji so na tem področju še velike potrebe in možnosti. Ob določitvi in upoštevanju strožjih standardov za namestitev obsojencev bi se lahko pokazalo, da so tudi ob današnjem, sorazmerno majhnem številu obsojenih na zaporno kazen (glede na preteklo obdobje), zavodi za prestajanje kazni zapora polno zasedeni ali celo prenaseljeni. Tudi zavodi sami bi se lahko hitreje prilagajali kaznovalni politiki sodišč in s tem prispevali k ravnotežju med kaznovalno politiko in prostorskimi zmogljivostmi zavodov. Ta zahteva je toliko bolj upravičena, ker so sodišča in zavodi za izvrševanje kazni zapora v pristojnosti Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije.

2.7 Vpliv kazni na preprečevanje povratka

Ob sojenju in odmeri kazni je za družbo najpomembnejše vprašanje, katera kazen bo v največji meri prispevala k zmanjšanju povratništva obsojencev. Danes nobena kazen ni splošno učinkovita za vse storilce kaznivih dejanj, saj se nekateri odzivajo na vsako kazen, drugi se odzivajo samo na določeno kazen, nekateri pa se ne odzivajo na nobeno kazen. Zanimivi za odmero kazni so le storilci, ki se odzivajo samo na določeno kazen. Pri teh je pomembno, kakšna kazen se jim izreče. Izbor kazni ni pomemben pri tistih, ki se odzivajo na vsako kazen, tem je treba izreči le pravično kazen, sorazmerno s težo kaznivega dejanja. Najmanj je izbor kazni pomemben pri tistih, ki se ne odzivajo na nobeno kazen. Pri teh je pomembno le, da kazen doseže začasno varstvo družbe z njihovo izločitvijo v zavode za prestajanje kazni zapora.

¹⁷ Isto, s. 224.

Storilcev kaznivih dejanj, ki se ne odzivajo na nobeno kazen, znanost še ne zna določiti. Ker današnja dia-
gnostika osebnosti ne dovoljuje, da bi se višina kazni
prilagajala predvideni družbeni nevarnosti storilca za
ponavljanje kaznivih dejanj (kriminalna prognoza), je
prilagajanje kazni osebnosti obtoženca (sodna indi-
vidualizacija) oziroma obsojenca med izvrševanjem
kazni zapora (penitenciarna individualizacija) brez
učinka. To je posledica dejstva, da je človekovo vede-
nje nepredvidljivo. Po drugi strani bi postalo sojenje
in izvrševanje kazni še težavnejše, če bi bilo pred-
videvanje kriminalnega vedenja zanesljivejše kot je.

3. Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kazniva dejanja umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva v obdobju od 1980-1994

3.1 Uvod

Za primerjavo kaznovalne politike sodišč v
Sloveniji v obdobju od 1980-94 so izbrana tri kazniva
dejanja iz poglavja zoper življenje in telo (umor,
posebno huda telesna poškodba, huda telesna
poškodba) in eno kaznivo dejanje iz poglavja zoper
spolno nedotakljivost (posilstvo). Ta kazniva dejanja
so po naravi usmerjena zoper življenje in telesno
celovitost žrtev in sodijo v nasilno kriminaliteto, ki
povzroča žrtvam telesne in duševne bolečine. Pri teh
kaznivih dejanjih je tudi strah ljudi, da bodo postali
žrtve teh dejanj, največji. Ker so ta kazniva dejanja
človeku nevarna, so zanje zagrožene tudi najstrožje
kazni. Pri tem se upošteva, da je motivacija storilcev
za ta kazniva dejanja moralnoetično najbolj zavržna
in nizkotna, ter da s temi dejanji storilci pokažejo po-
manjkanje občutka za človeka, saj napadajo njegovo
osebnost in dostojanstvo. Navedena kazniva dejanja
zapuščajo na žrtvah trajne in pogosto nepopravljive
posledice. Pri teh dejanjih je tudi majhna dejanska
možnost povračila škode. Navedena kazniva dejanja
spadajo v klasično kriminaliteto in so jih preganjali
od začetkov človeške civilizacije. Kaznovalna politika
za ta kazniva dejanja najbolj vpliva na zadovoljstvo
državljanov s pravosodjem, saj so ljudje najbolj
občutljivi, kadar je prizadeto njihovo življenje ali
telesna in spolna celovitost. Zato si sodišča vedno
želijo pridobiti naklonjenost državljanov z ustrezno
(strogo) kaznovalno politiko za ta kazniva dejanja.

V Sloveniji je veljal od 1.7.1977 do 31.12.1994 za
kazniva dejanja umora, posebno hude telesne
poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva Kazen-

ski zakon Socialistične republike Slovenije (Ur. l.
SRS, št. 12/77). Leta 1984 (Ur. l. SRS, št. 19/84) je bil
delno dopolnjen opis kaznivega dejanja hude telesne
poškodbe v prvem odstavku 53. člena, sankcija pa je
ostala enaka. Leta 1987 (Ur. l. SRS, št. 47/87) so bili v
kazenskem zakonu spremenjeni zneski denarnih
kazni. Leta 1989 je bila s spremembo kazenskega za-
kona (Ur. l. SRS, št. 33/89) pri kaznivem dejanju
umora (46. člen) smrtna kazen nadomeščena z za-
porom dvajset let. Zato je mogoče primerjati kazno-
valno politiko za ta kazniva dejanja v obdobju zad-
njih petnajstih let.

V tem prispevku bodo pri navedenih kaznivih de-
janjih v primerjavi kaznovalne politike zajete le os-
novne oblike kaznivih dejanj po prvem odstavku
posameznega člena kazenskega zakona, ne pa druge
oblike, pri katerih so v zakonu že upoštrevane obteže-
valne ali olajševalne okoliščine, zaradi česar bi bila
primerjava kaznovalne politike za ta kazniva dejanja
težja. Osnovne oblike kaznivih dejanj so najštevilnej-
še, kar omogoča primerjavo kaznovalne politike v
daljšem časovnem obdobju. Izrečenih kaznovalnih
sankcij za vse oblike storitev in posledic v okviru iste-
ga kaznivega dejanja (odstavki ali točke istega člena)
tudi ni mogoče med seboj primerjati, saj je npr. pri
posebno hudi telesni poškodbi velika razlika v
posledici kaznivega dejanja in v zagroženi kazni po
prvem, drugem ali četrtem odstavku, pa še v četrtem
odstavku zakon loči dve različni hudi posledici, glede
na to, ali je poškodovanec samo hudo telesno
poškodovan ali pa zaradi zadanih poškodb umre.

3.2 Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje umora v letih 1980-1994

Iz tabele 1 je razvidno, da so sodišča v obdobju od
1980-1994 obsodila 448 oseb za kaznivo dejanje umo-
ra, pri tem so 417 (93,1 %) osebam izrekla kazen za-
pora, 25 (5,6 %) samostojen varnostni ukrep brez
izreka kazni, eni (0,2 %) osebi je bil izrečen zavodski
vzgojni ukrep, dveh osebam (0,5 %) denarna kazen,
tri (0,6 %) osebe pa so sodišča spoznala za krive,
kazen pa so jim oprostila. Pri 417 osebah, ki so bile
obsojene na kazen zapora, je izreklo sodišče kazen za-
pora 168 (40,3 %) v okviru posebnega minimuma in
maksimuma zagrožene kazni (5-15 let), pod posebnim
zakonskim minimumom pa je izreklo kazen zapora
249 (59,7%) osebam.

Od 417 kaznovanih oseb na kazen zapora je sodišče
dvem (0,5%) osebam izreklo kazen zapora 15 let, 28
(6,7%) zapor od 10-15 let, 138 (33,1 %) zapor od 5-10
let in 249 (59,7 %) osebam kazen zapora od 15 dni do
5 let, kar je pod posebnim zakonskim minimumom
predpisane kazni za to kaznivo dejanje.

3.3 Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe v obdobju od leta 1980-1994 *

Iz tabele 2 je razvidno, da je bilo v obdobju od 1980-1994 za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe kaznovanih skupaj 194 oseb. Od tega so sodišča 188 (96,9 %) osebam izrekla zaporno kazen, 5 (2,6 %) osebam so izrekla denarno kazen in eni (0,5 %) osebi je bila kazen odpuščena. Od 188 oseb, ki so jim sodišča izrekla kazen zapora, so sodišča uporabila to kazen za 52 oseb (27,7 %) v okviru predpisanega posebnega zakonskega minimuma in maksimuma kazni (od 1-10 let), 136 (72,3 %) osebam pa so izrekla kazen pod posebnim zakonskim minimumom kazni enega leta zapora.

3.4 Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje hude telesne poškodbe v letih 1980-1994

Iz tabele 3 je razvidno, da so v obdobju od leta 1980-1994 sodišča izrekla za kaznivo dejanje hude telesne poškodbe kazensko sankcijo 2216 osebam, od tega je bilo na zaporno kazen obsojenih 2187 (98,6%) oseb, na denarno kazen 9 (0,4 %) oseb, vzgojni ukrep je bil izrečen 6 (0,3 %) osebam, samostojen varnostni ukrep brez izreka kazni je bil izrečen 8 (0,4 %) osebam, 6 (0,3%) oseb pa je bilo oproščenih kazni.

Sodišča so izrekla 7 (0,3 %) osebam zaporno kazen nad predpisanim posebnim maksimumom 5 let, v okviru predpisanega posebnega minimuma in maksimuma (6 mesecev do 5 let) so sodišča izrekla kazen zapora 729 (33,4 %) osebam in pod predpisanim posebnim minimumom kazni so sodišča izrekla kazen 1451 (66,3 %) osebam. Dvem tretjinam oseb so

Tabela 1: Kaznovalna politika sodišč za kaznivo dejanje umora v letih 1980-1994 *

Izrečene kazenske sankcije	Število obsojenih oseb po posameznih letih v obdobju od leta 1980-1994														
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Vse sankcije	28	36	32	27	22	40	35	25	32	27	26	38	25	32	23
Kazen zapora	27	35	30	23	21	38	31	23	30	26	25	37	21	27	23
15 let	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
nad 10-15 let	—	—	5	1	—	3	1	2	3	3	1	1	1	3	4
nad 5-10 let	11	15	12	8	5	10	16	10	14	7	12	4	6	4	4
nad 3- 5 let	7	10	7	6	5	15	5	5	7	10	2	8	7	8	3
nad 2- 3 let	4	5	3	5	4	6	6	4	4	6	—	1	1	2	4
nad 1- 2 let	5	5	3	3	6	4	3	2	2	—	10	9	3	1	2
nad 6-12 mes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	1	4	5
nad 3 - 6 mes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
nad 2 - 3 mes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
nad 1 - 2 mes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
do 30 dni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
denarna kazen var.ukrep [**]	—	1	2	3	1	—	4	2	2	1	1	1	3	4	—
vzgojni ukrep	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
oproščen kazni	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—

* Upošteevano je kaznivo dejanje umora po prvem odstavku 46. člena KZ SRS: "Kdor komu vzame življenje, se kaznuje z zaporom najmanj petih let".

** Izrečen samostojen varnostni ukrep brez izreka kazni.

— okvir označuje posebni minimum in maksimum kazni za to kaznivo dejanje.

Vir podatkov:

1980-81: Polnoletni obsojenci po kaznivem dejanju in sankciji 1980 in 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1983.

1982-88: Kazensko sodna statistika (1982-1988). Rezultati raziskovanj. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1989-94: Pravosodje (1989-94). Rezultati raziskovanj. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana.

sodišča izrekla kazen pod predpisanim posebnim minimumom (najmanj 6 mesecev) kazni.

3.5 Primerjava izrečenih zapornih kazni za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe in hude telesne poškodbe v obdobju od 1980-94

Iz tabele 4 je razvidno, da se po absolutni višini izrečene kazni zapora za posebno hudo telesno poškodbo in hudo telesno poškodbo podatki statistično pomembno razlikujejo. Sodišča izrekajo značilno strožje kazni za kazniva dejanja posebno hude telesne poškodbe kot za kazniva dejanja hude telesne poškodbe. To kaže, da višina izrečene kazni odraža težo kaznivega dejanja.

Poleg primerjave absolutne višine izrečenih kazni zapora bi bilo mogoče primerjati še relativno višino izrečenih kazni zapora. Vprašanje je, ali so v višini izrečenih kazni za kazniva dejanja posebno hude telesne poškodbe in za kazniva dejanja hude telesne poškodbe tudi dejanske razlike glede na zakonsko

predpisan posebni minimum in maksimum kazni za posamezno kaznivo dejanje. Pri tem je treba upoštevati, da je za posebno hudo telesno poškodbo (prvi odstavek 52. člena) predpisana kazen od enega do deset let zapora, za hudo telesno poškodbo (prvi odstavek 53. člena) pa kazen od šestih mesecev do pet let zapora. Če naj izrečena kazen odraža relativno strogost zagrožene kazni glede na težo storjenega kaznivega dejanja, bi morale biti po absolutni višini izrečene kazni za hudo telesno poškodbo vsaj v povprečju za polovico nižje od izrečenih kazni za posebno hudo telesno poškodbo. Iz zakonskih znakov kaznivega dejanja posebno hude telesne poškodbe in iz zagrožene kazni je razvidno, da je s tem kaznivim dejanjem zavarovana vrednota dvakrat bolj zavarovana od zavarovane vrednote s kaznivim dejanjem hude telesne poškodbe. To se kaže v dvakrat višji zagroženi kazni za posebno hudo telesno poškodbo v primerjavi z zagroženo kaznijo za kaznivo dejanje hude telesne poškodbe.

Tabela 2: Kaznivalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe v obdobju od leta 1980-1994 *

Izrečene kazenske sankcije	Število obsojenih oseb po posameznih letih v obdobju od leta 1980-1994														
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Skupaj sankcije	12	16	19	18	19	10	14	12	15	7	9	14	12	8	9
Kazen zapora	12	16	16	18	18	10	14	12	15	7	8	14	12	7	9
nad 5-10 let	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
nad 3- 5 let	1	1	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—
nad 2- 3 leta	1	1	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1
nad 1- 2 leti	1	6	2	5	4	3	1	2	3	1	2	1	2	2	1
nad 6-12 mes	7	4	10	9	8	4	4	6	8	3	4	6	3	3	2
nad 3- 6 mes	2	3	—	3	4	1	5	2	2	1	2	6	5	1	4
nad 2 - 3 mes	—	—	1	—	—	—	—	1	2	1	—	1	2	—	—
nad 1 - 2 mes	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1
do 30 dni	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
denarna kazen	—	—	3	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
kazen odpuščena	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—

* Upoštevana je samo osnovna oblika kaznivega dejanja posebno hude telesne poškodbe po 1. odst. 52. člena KZ SRS: "Kdor koga tako hudo telesno poškoduje ali mu prizadene tako hudo škodo na zdravju, da je bilo zaradi tega v nevarnosti življenje poškodovanca ali pa uničen ali za vselej in znatno oslavljen pomemben del njegovega telesa ali pomemben organ ali da je postal poškodovan zaradi tega za vselej nezmožen za vsakršno delo ali da je ostal skažen, se kaznuje z zapornom od enega do desetih let".

_____ okvir označuje posebni minimum in maksimum kazni za to kaznivo dejanje.

Vir podatkov:

1980-81: Polnoletni obsojenci po kaznivem dejanju in sankciji 1980 in 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1983.

1982-88: Kazensko sodna statistika (1982-1988). Rezultati raziskovanj. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1989-94: Pravosodje (1989-94). Rezultati raziskovanj. Zavod RS za statistiko. Ljubljana.

Čeprav bi bila taka statistična primerjava med izrečenimi kaznimi za hudo telesno poškodbo in za posebno hudo telesno poškodbo mogoča, se zanj nismo odločili. Pri uporabi matematičnega merila o dvakrat višji oziroma nižji zagroženi kazni za eno oziroma drugo kaznivo dejanje je treba upoštevati natančne meje pri določanju in razmejitvi zakonskih znakov kaznivega dejanja hude telesne poškodbe od zakonskih znakov kaznivega dejanja posebno hude telesne poškodbe. Poleg tega je treba upoštevati, da so zakonski znaki posebno hude telesne poškodbe, ki se nanašajo na povzročeno posledico z dejanjem ("nevarnost za življenje poškodovanca", "uničen ali za vselej in znatno oslavljen pomemben del telesa ali pomemben organ", trajna nezmožnost za delo ali skazaženost), pogosto le naključje, ki ga ni mogoče pripisati naklepu storilca, kar se ugotavlja šele v

konkretnih primerih teh kaznivih dejanj. Za sodnika je pri odmeri kazni najtežje ugotoviti, katera posledica poškodbe je bila v naklepu storilca in kako mu dokazati, da je hotel prav tako posledico (npr. da je storilec vedel, da je poškodovani pianist in da en skazažen prst zanj pomeni konec poklicne in umetniške kariere ter da je storilec hotel to posledico). Prepričani smo, da je sodna odmera kazni po svoji naravi dosti več kot le matematika, bolj je umetnost, ki odraža ne le kazenskopravno znanje sodnika, temveč tudi njegovo osebnost. Zato je človeško sprejemljivo, da sodniki pri sojenju storilcem posebno hude telesne poškodbe v večji meri iščejo možnosti za omilitev strogih zagroženih kazni kot to delajo pri sojenju za hudo telesno poškodbo. S tem se skušajo sodniki v posameznih primerih izogniti pretirano strogim zapornim kaznim za ta kazniva dejanja. Če je

Tabela 3: Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje hude telesne poškodbe v letih 1980-1994 *

Izrečene kazenske sankcije	Število obsojenih oseb po posameznih letih v obdobju od leta 1980-1994															
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
Vse sankcije	28	36	32	27	22	40	35	25	32	27	26	38	25	32	23	
Skupaj	130	165	158	139	178	177	132	166	154	161	150	175	116	98	117	
Kazen zapora	130	161	158	136	174	173	128	163	154	161	148	175	113	97	116	
nad 5-10 let	—	—	—	1	1	—	3	1	—	—	—	—	1	—	—	
nad 3- 5 let	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	
nad 2- 3 let	1	1	—	1	1	—	1	—	2	3	1	—	—	—	—	
nad 1 - 3 let	3	4	2	8	4	6	3	10	2	6	2	3	5	3	5	
nad 6 - 12 mes	36	38	49	36	44	55	45	47	52	46	37	49	39	33	40	
nad 3 - 6 mes	56	80	74	63	84	82	58	70	71	80	80	92	51	31	36	
nad 2 - 3 mes	20	28	21	13	20	23	12	25	19	17	19	16	14	14	15	
nad 1 - 2 mes	9	7	8	9	11	5	6	6	5	3	6	4	2	12	12	
do 30 dni	5	3	3	4	8	2	—	4	3	6	1	10	1	4	8	
denarna kazen	—	1	—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	1	—	1	
vzgojni ukrep	—	2	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
oproščen kazni	—	1	—	2	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
var.ukrep **	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	2	—	2	1	—	

* Upoštevana je huda telesna poškodba po 1. odst. 53. člena KZ RS:

"Kdor koga tako telesno poškoduje ali mu prizadene takšno škodo na zdravju, da bi bilo lahko zaradi tega v nevarnosti življenje poškodovanca, ali je uničen ali za vselej in znatno oslavljen kakšen del njegovega telesa ali kak organ ali da je zaradi tega poškodovani začasno nezmožen za vsakršno delo ali je njegova zmožnost za delo znatno zmanjšana ali je bil začasno skazažen, se kaznuje z zaporem od šestih mesecev do petih let".

** Izrečen samostojen varnostni ukrep brez izreka kazni.

— okvir označuje posebni minimum in maksimum kazni za to kaznivo dejanje.

Vir podatkov:

1980-81: Polnoletni obsojenci po kaznivem dejanju in sankciji 1980 in 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1983.

1982-88: Kazensko sodna statistika (1982-1988). Rezultati raziskovanj Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1989-94: Pravosodje (1989-94). Rezultati raziskovanj. Zavod RS za statistiko. Ljubljana.

tako ravnanje sodnikov sprejemljivo z družbenega vidika, pa je vprašanje, koliko je sprejemljivo iz kazenskopravnega vidika, ki zahteva enakost obtožencev pred sodiščem in upoštevanje samo zakonsko določenih meril pri odmeri kazni. Pravna utemeljitev in družbena sprejemljivost posamezne sodbe je v končni meri odvisna od sposobnosti sodnika, da svojo individualno (moralno) sodbo o teži in

Tabela 4: Primerjava izrečenih zapornih kazni za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe in hude telesne poškodbe v obdobju od 1980-94 (podatki povzeti iz tabele 2 in 3)

Izrečena kazen zapora	Posebno huda telesna poškodba		Huda telesna poškodba	
	Število obsojenih oseb (N = 188)	%	Število obsojenih oseb (N = 2187)	%
nad 5-10 let	2	1,1	7	0,3
nad 3- 5 let	7	3,7	6	0,3
nad 2- 3 leta	7	3,7	11	0,5
nad 1- 2 leti	36	19,1	66	3,0
nad 6-12 mes	81	43,1	646	29,5
nad 3- 6 mes	41	21,8	1008	46,2
nad 2- 3 mes	8	4,3	276	12,6
nad 1- 2 mes	4	2,1	105	4,8
do 30 dni	2	1,1	62	2,8

$X^2 = 217,09715$ značilen na ravni 0,001.

Tabela 5: Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje posilstva v obdobju od 1980-1994 *

Izrečene kazenske sankcije	Število obsojenih oseb po posameznih letih v obdobju od leta 1980-1994															
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	
Skupaj	48	40	27	42	34	45	59	35	55	53	34	30	27	22	13	
Kazen zapora	48	40	27	41	34	44	59	35	55	53	34	30	27	21	12	
nad 5-10 let	1	1	1	1	—	1	1	—	—	1	—	1	2	—	—	
nad 3- 5 let	4	1	3	1	1	3	1	2	1	5	—	—	1	1	1	
nad 2- 3 let	4	2	3	9	4	3	3	2	3	2	1	—	3	1	—	
nad 1- 2 let	12	16	2	9	7	2	15	7	12	13	9	5	7	3	1	
nad 6-12 mes	15	14	11	12	12	23	19	9	22	18	12	13	11	12	4	
nad 3- 6 mes	11	4	6	9	7	11	18	12	14	11	9	10	3	2	4	
nad 2- 3 mes	1	1	1	—	2	1	2	1	3	3	3	1	—	2	—	
nad 1- 2 mes	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	
do 30 dni	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
denar. kazen	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
var. ukrep **	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	

* Upoštevana je samo osnovna oblika kaznivega dejanja posilstva po prvem odstavku 100. člena KZ SRS:

“Kdor prisili žensko k spolnemu občevanju tako, da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje in telo, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let”.

** Izrečen samostojen varnostni ukrep brez izreka kazni.

_____ okvir označuje zakonski posebni minimum in maksimum kazni za kaznivo dejanje.

Vir podatkov:

1980-81: Polnoletni obsojenci po kaznivem dejanju in sankciji 1980 in 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana 1983.

1982-88: Kazensko sodna statistika (1982-1988). Rezultati raziskovanj. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1989-94: Pravosodje (1989-94). Rezultati raziskovanj. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana.

družbeni nevarnosti kaznivega dejanja utemelji z odmerjeno kaznijo glede na težo, okoliščine in posledice kaznivega dejanja in glede na osebne in socialne značilnosti storilca in poškodovanca. Sodnik mora upoštevati s kazenskim zakonikom določeno hierarhijo družbenih vrednot in te hierarhije ne sme nadomestiti z osebno moralo. Če bi sodnikovo sojenje v pomembni meri preseglo z zakonom določeno prostoto presojo pri odmeri kazni, bi se porušila s kazenskim zakonikom določena hierarhija družbenih vrednot. To pa bi lahko imelo daljnosežne in nepopravljive negativne družbene posledice. Če bi hoteli primerjati relativno višino izrečenih kazni za kaznivo dejanje hude in posebno hude telesne poškodbe, bi bilo treba upoštevati zakonska določila o omilitvi kazni glede na okoliščine posameznega kaznivega dejanja in storilca, to pa bi bilo mogoče samo s preverjanjem utemeljenosti uporabe teh določil v vsaki posamezni sodbi.

3.6 Kaznovalna politika sodišč za kaznivo dejanje posilstva v obdobju od 1980-1994

Iz tabele 5 je razvidno, da so bile v obdobju od leta 1980-1994 izrečene kazenske sankcije zaradi kaznivega dejanja posilstva 564 osebam. Na zaporno kazen je bilo kaznovanih 560 (99,3%) oseb, eni osebni je bila izrečena denarna kazen in trem osebam samostojen

varnostni ukrep. Med 560 obsojenimi osebami na zaporno kazen so sodišča uporabila kazen zavora v okviru predpisanega posebnega minimuma in maksimuma (1-10 let) za 195 (34,8%) oseb in pod posebnim minimumom za 365 (65,2%) oseb. Za oceno strogosti izrečenih kazni glede na predpisani zakonski minimum kazni za to kaznivo dejanje (najmanj eno leto) bi bilo potrebno poznati še okoliščine posameznih kaznivih dejanj.

3.7 Primerjava kaznovalne politike sodišč za kazniva dejanja umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva v obdobju od 1980-94

Tabela 6 prikazuje kaznovalno politiko sodišč za posamezna kazniva dejanja v posameznih letih v obdobju od 1980-1994 glede na skupni delež izrečenih zapornih kazni v okviru oziroma pod predpisanim posebnim minimumom in maksimumom kazni za ta kazniva dejanja. Razvidno je, da so se sodišča najbolj držala predpisanih posebnih minimumov in maksimumov kazni pri kaznivih dejanjih umora, kjer je bilo v predpisanem okviru izrečenih 40,3% zapornih kazni, najmanj pa so se držala predpisanih minimumov in maksimumov kazni pri kaznivih dejanjih posebno hude telesne poškodbe, kjer je bilo le 27,7% kazni izrečenih v okviru predpisanih minimumov in

Tabela 6: Kaznovalna politika sodišč v Sloveniji za kaznivo dejanje umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva v obdobju 1980 - 1994 (deleži izrečenih zapornih kazni so izračunani od vseh izrečenih zapornih kazni za ta kazniva dejanja v posameznem letu po podatkih iz tabel 1, 2, 3 in 5)

Leto izrečene kazni	Izrečena kazen zavora v okviru predpisanega posebnega minimuma in maksimuma				Izrečena kazen zavora pod predpisanim posebnim minimumom zagrožene kazni			
	umor	pos. huda tel. pošk.	huda tel. poškodba	posilstvo	umor	pos. huda tel. pošk.	huda tel. poškodba	posilstvo
	N=168	N = 52	N = 736	N = 195	N=249	N = 136	N = 1451	N=365
1980	40,7	25,0	30,8	43,8	59,3	75,0	69,2	56,2
1981	42,9	50,0	26,7	50,0	57,1	50,0	73,3	50,0
1982	56,7	31,3	32,9	33,3	43,3	68,7	67,1	66,7
1983	39,1	33,4	34,6	48,8	60,9	66,6	65,4	51,2
1984	28,6	33,4	29,3	35,3	71,4	66,6	70,7	64,7
1985	34,2	40,0	35,3	20,5	65,8	60,0	64,7	79,5
1986	54,8	14,3	40,6	33,9	45,2	85,7	59,4	66,1
1987	52,2	25,0	35,6	31,4	47,8	75,0	64,4	68,6
1988	56,7	20,0	36,4	29,1	43,3	80,0	63,6	70,9
1989	38,7	28,6	34,2	39,6	61,3	71,4	65,8	60,4
1990	52,0	25,0	28,4	29,4	48,0	75,0	71,6	70,6
1991	13,5	7,2	30,3	20,0	86,5	92,8	69,7	80,0
1992	33,4	16,7	39,8	48,2	66,6	83,3	60,2	51,8
1993	25,9	42,9	37,1	23,8	74,1	57,1	62,9	76,2
1994	39,1	22,2	38,8	16,7	60,9	77,3	61,2	83,3
1980-1994	40,3	27,7	33,7	34,8	59,7	72,3	66,3	65,2

maksimumov. V razmeroma nizkih deležih so se sodišča držala predpisanega posebnega minimuma in maksimuma kazni tudi pri kaznivih dejanjih hude telesne poškodbe (33,7% sodb) in pri kaznivih dejanjih posilstva (34,8% sodb). Očitno so po mnenju sodišč zakonsko predpisane kazni previsoke, saj so v več kot polovici vseh sodb izrekala kazni pod posebnim minimumom.

Pri ugotavljanju kaznovalne politike sodišč je treba upoštevati, da so imela sodišča pri izrečenih kaznih do dveh let zavora in pri denarnih kaznih še možnost pogojne odložitve kazni, med izvrševanjem zapornih kazni pa je bil možen pogojni odpust s prestajanja kazni po polovici oziroma izjemoma po tretjini prestane kazni. Zato bi bilo treba pri ugotavljanju dejanske kaznovalne politike poleg izrečenih kazni upoštevati še pogojno odložene kazni in tudi čas dejanske prestanih zapornih kazni (od izrečenih kazni odšteti pogojni odpust). Šele s takim natančnim preučevanjem posameznih primerov s pregledom spisov na sodiščih in v zavodih za izvrševanje kazni zavora in upoštevanjem vseh okoliščin posameznega storilca kaznivega dejanja oziroma obsojenca bi se pokazala dejanska in celovita kaznovalna politika za navedena kazniva dejanja. Že ta skromen poskus ugotavljanja kaznovalne politike sodišč za izbrana kazniva dejanja dovolj nazorno kaže, kako naporno in strokovno zahtevno je ugotavljanje kaznovalne politike države na določenem področju.

3.8 Sklepne ugotovitve o kaznovalni politiki za izbrana kazniva dejanja

Iz prikaza kaznovalne politike sodišč v Sloveniji za obdobje od leta 1980-94 za tri kazniva dejanja iz poglavja zoper življenje in telo (umor, posebno huda telesna poškodba, huda telesna poškodba) in eno kaznivo dejanje iz poglavja zoper spolno nedotakljivost (posilstvo) je razvidno, da so sodišča v obdobju 15 let obsodila:

- zaradi kaznivega dejanja **umora** 448 oseb. Od 417 oseb, ki jim je bila izrečena kazen zavora, so sodišča izrekla kazen 168 (40,3%) osebam v okviru posebnega minimuma in maksimuma kazni (5-15 let), pod posebnim zakonskim minimumom pa so izrekla kazen 249 (59,7%) osebam;

- zaradi kaznivega dejanja **posebno hude telesne poškodbe** 194 oseb. Od 188 oseb, ki so jim sodišča izrekla kazen zavora, je bila kazen izrečena 52 osebam (27,7%) v okviru posebnega zakonskega minimuma in maksimuma kazni (od 1-10 let), 136 (72,3%) osebam pa je bila kazen izrečena pod posebnim zakonskim minimumom enega leta zavora;

- zaradi kaznivega dejanja **hude telesne poškodbe**

2216 oseb. Od 2187 (98,6%) oseb, ki so jih sodišča obsodila na zaporno kazen, so kazen izrekla 7 (0,3%) osebam nad predpisanim posebnim maksimumom 5 let, v okviru predpisanega posebnega minimuma in maksimuma (6 mesecev do 5 let) je bila izrečena kazen 729 (33,4%) osebam in pod predpisanim posebnim minimumom je bila izrečena kazen 1451 (66,3%) osebam;

- zaradi kaznivega dejanja **posilstva** 564 oseb. Od 560 obsojenih na zaporno kazen so sodišča izrekla kazen v okviru predpisanega posebnega minimuma in maksimuma (1-10 let) 195 (34,8%) osebam, pod posebnim minimumom pa 365 (65,2%) osebam.

Izrečene kazni za kaznivo dejanje posebno hude telesne poškodbe in hude telesne poškodbe se po višini statistično pomembno razlikujejo (na ravni 0,001), kar je v skladu s kazenskim zakonom.

Natančnejši vpogled v kaznovalno politiko sodišč za kazniva dejanja umora, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva kaže, da so se sodišča najbolj držala predpisanega posebnega minimuma in maksimuma kazni pri kaznivih dejanjih umora (v tem okviru so izrekla 40,3% zapornih kazni), najmanj pa so se držala predpisanega minimuma in maksimuma kazni pri kaznivih dejanjih posebno hude telesne poškodbe, kjer so v predpisanem okviru izrekla 27,7% kazni. To kaže, da so po mnenju sodišč zakonsko predpisane kazni previsoke, zato so v več kot polovici sodb izrekla kazni pod zakonsko predpisanim posebnim minimumom.

Ugotovljena kaznovalna politika sodišč je z vidika kriminalitetne politike in politike izvrševanja kazni zavora ustrezna in sodobna, zato jo je treba podpreti tudi z zakonodajo. Iz podatkov je mogoče sklepati, da je Kazenski zakon Republike Slovenije, ki je veljal do 31.12.1994, pri opazovanih kaznivih dejanjih po mnenju sodišč določal (pre)visok posebni minimum zaporne kazni, saj so sodišča večini obsojencev izrekla kazni pod predpisanim posebnim minimumom kazni. Očitno je bil kazenski zakon (pre)strog, kaznovalna politika sodišč pa je bila milejša in strokovno ustreznejša kot so bile (stroge) abstraktno zagrožene kazni v kazenskem zakonu Republike Slovenije. Ker sodišča niso zaupala v stroge kazni, so iskala različne poti za omilitev predpisanih strogih kazni. Kot je razvidno iz delnega statističnega prikaza gibanja kriminalitete na prikazanem področju, ugotovljena (blaga) kaznovalna politika slovenskih sodišč ni vplivala na porast tovrstne kriminalitete. Tako so slovenska sodišča sprejela sodobno kriminološko domnevo, da ni povezave med strogostjo kaznovalne politike in gibanjem kriminalitete. To je le dokaz več, da je kriminaliteta preveč zamotan družbeni in individualni pojav, da bi bili lahko

umori, posebno hude telesne poškodbe, hude telesne poškodbe in posilstva v kakršnikoli povezavi s predpisanimi (zagroženimi) kaznimi ali z dejanskim preteklim ali prihodnjim kaznovanjem za ta kazniva dejanja.

Iz prikazane kaznovalne politike sodišč je mogoče sklepati, da so sodišča s svojim sojenjem ustvarila nove standarde za odmero kazni storilcem proučevanih kaznivih dejanj. Pri tem nikakor ne gre za miselnost, da so človekovo življenje in njegova telesna in duševna celovitost zaradi prikazane kaznovalne politike postale kaj manj spoštovane osebne in družbene vrednote kot je to leta 1977 predvidel

kazenski zakon. Gre enostavno za to, da se kaznovalna politika mora spreminjati v odvisnosti od novih znanstvenih pogledov na kriminaliteto in na storilce kaznivih dejanj ter še zlasti na namene kazenskih ukrepov glede na nove družbene razmere. Dokler bo taka kaznovalna politika zadovoljevala družbene potrebe, jo je treba podpirati z zakonodajo in prakso. To pa pomeni hkrati potrebo po nenehnem preučevanju kaznovalne politike in njenem usmerjanju tudi v prihodnje. Vsaj po petih letih veljave novega Kazenskega zakonika Republike Slovenije bo potreben ponoven prikaz kaznovalne politike na preučevanem področju.

Sentencing Policy of Courts in the Republic of Slovenia

Franc Brinc, L.L.D. Prušnikova 29, 1000 Ljubljana, Slovenia

Since crime presents a threat to the individual as well as to the society as a whole, society struggles against it by criminal sanctions. The basic question in criminal policy is what benefit represent long prison sentences in comparison to short ones, and which penalty best prevents crime. It has not been so far proved that harsher penalties discourage crime more than short ones do, nor that prescribed and imposed sentences prevent crime.

The paper presents the court sentencing policy in Slovenia in the period 1980-1994, for the crimes of murder, aggravated assault, assault and rape.

In the period 1980-1994, 448 persons were convicted by the courts for murder, 194 for aggravated assault, 2,216 for assault and 564 for rape. In imposing sentences, Slovene courts most respected the prescribed minimum and maximum sentence in crimes of murder (they imposed 40.3 per cent of prison sentences within the limits prescribed by law) and the least in crimes of aggravated assault (they imposed 27.7 per cent of sentences within the limits prescribed by law). In more than half of all judgements, courts imposed sentences which were below the statutory minimum for the considered criminal offences. Apparently, the criminal code is (too) severe, while court sentencing policy lenient and more appropriate than the penalties prescribed by the Criminal Code of the Republic of Slovenia. Since a milder sentencing policy has not had an impact on the growth of this type of crime, new standards of sentencing should also be supported by legislation. The sentencing policy of Slovene courts should be reviewed at least five years after the new Criminal Code of the Republic of Slovenia came into force (on the 1st January 1995).

Key words: criminal sanctions, sentencing, court sentencing policy, murder, aggravated assault, assault, rape, Slovenia

UDC 343.15

LITERATURA

- Andre, Glenn, Pease, Ken: Using routine statistics in estimating prison population for policy assessment. **Canadian Journal of Criminology**, Ottawa 36/1994/2, s. 137-147.
- Ashworth, A.: Toward European sentencing standards. V: Consistency in sentencing. **European Journal on Criminal Policy and Research**, 2/1994/1, s. 7-11.
- Beyleveld, D.: Identifying, Explaining and Prediction Deterrence. **The British Journal of Criminology**, London 1979/3, s. 205-224.
- Biddle, W. C.: A Legislative Study of the Effectiveness of Criminal Penalties. **Crime and Delinquency**, New York 15/1969/3, s. 354-358.
- Braithwaite, J., Petit, P.: **Not Just Deserts. A Republican Theory of Criminal Justice**. Clarendon Press, Oxford 1990, 229 s.
- Clear, T. et al.: Managing the Cost of Correction. **Prison Journal**, Philadelphia 62/1982/1, s. 3-63.
- Farrington, D. P.: Criminal Career Research in the United Kingdom. **The British Journal of Criminology**, London 32/1992/4, s. 521-536.
- Fattah, E. A.: A Critique of Deterrence Research with Particular Reference to the Economic Approach. **Canadian Journal of Criminology**, Ottawa 25/1983/1, s. 79-90.
- Fienberg, S. E., Reiss, A. J.: **Indicators of Crime and Criminal Justice: Quantitative Studies**. U. S. Department of Justice, Washington 1980, 124 s.
- Greenberg, D. F.: **Modeling Criminal Careers**. Criminology, College Park, Maryland 29/1991/1, s. 17-46.
- Griswold, D. B.: Florida's Sentencing Guidelines: Progression or Regression? **Federal Probation**, Washington 49/1985/1, s. 25-32.
- Haag, van den E.: The Neoclassical Theory of Crime Control. V: **Theoretical Methods in Criminology**. Ed. by Meier, R. F. Sage Publications Beverly Hills, London 1985, s. 177-196.
- Humphries, D.: Reconsidering the Justice Model. **Contemporary Crisis**, Amsterdam 8/1984/2, s. 167-173.
- Kerner, H.-J.: Theoretical and Research Topics in International Criminology. **Annales internationales de criminologie**, Herstal 32/1994/1-2, s. 11-38.
- Klepper, S., Nagin, D.: The Deterrent Effect of Perceived Certainty and Severity of Punishment Revisited. **Criminology**, College Park 27/1989/4, s. 721-746.
- Kohfeld, C. W., Sprague, J.: Demography, Police Behavior, and Deterrence. **Criminology**, College Park, 28/1990/1, s. 111-136.
- Lewis, D. E.: The General Deterrent Effect of Longer Sentences. **The British Journal of Criminology**, Lonon 26/1986/1, s. 47-62.
- Mathiesen, T.: **Prison on Trial**. Sage Publications, London 1990, 184 s.
- Moffitt, T. E.: The Learning Theory Model of Punishment. Implications for Delinquency Deterrence. **Criminal Justice and Behavior**, Beverly Hills 10/1983/2, s. 131-158.
- Rentzman, W.: Present situation in the penological field in the countries participating in the 10th Conference of Directors of Prison Administrations and the implementation of the European Prison Rules in the member states of the Council of Europe. **Penological Information Bulletin**, Council of Europe, Strasbourg 1992/17, s. 12-16.
- Rhodes, W.: Federal Criminal Sentencing: Some Measurement Issues with Application to Pre-Guideline Sentencing Disparity. **The Journal of Criminal Law and Criminology** 81/1991/4, s. 1002-1033.
- Saltzman, L. et al.: Deterrent and Experimental Effects: The Problem of Causal Order in Perceptual Deterrence Research. **Journal of Research in Crime and Delinquency**, New York 19/1982/2, s. 172-189.
- Shain, I. J.: The Judge's Role in Sentencing: Basic Consideration for Effective Sentences. **Resource Material Series UNAFEI** 1986/12, s. 3-17.
- Sommer, R.: **The End of Imprisonment**. Oxford University Press, Mew York 1976 211 s.
- Tunnell, K. D.: Choosing Crime: Close Your Eyes and Take Your Chances. **Washington, Justice Quarterly**, 7/1990/4, s. 673-690.
- Van Den Haag, E.: **Punishing Criminals**. Basic Books Inc. Publishers New York 1975, 283 s.
- Wright, M.: **The Future Use of Prison**. London, Howard League of Penal Reform 1974, 14 s.